

Colecția: **ISTORII SECRETE**

Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOERESCU, DAN-SILVIU

Banatul secret – între România, Serbia, Ungaria și Austria :
docu-drame și mituri istorice însoțite de consemnări din presă /
prezentate de Dan-Silviu Boerescu. - București : Integral, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-206-4

94

© INTEGRAL, 2018

Editor: Costel POSTOLACHE
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-206-4

Banatul secret – între România, Serbia, Ungaria și Austria

Docu-drame și mituri istorice
însoțite de consemnări din presă
prezentate de Dan-Silviu Boerescu

INTEGRAL

Sumar

**O istorie controversată: românii față în față
cu trupele de ocupație maghiare și sârbești din 1919 / 7**

Banatul și poftele imperiilor de-a lungul veacurilor / 21

**Tentative de federalizare a regiunii,
de la Napoleon la 1932 / 29**

Prigonirea vlahilor de dincolo de Dunăre / 37

**Cele trei valuri de coloniști șvabi și modernizarea Banatului
pustiit de epidemii / 41**

Carașovenii, o minoritate aparte / 49

Cehii de pe Clisura Dunării / 61

**Pippo Spano, un condotier florentin,
comite de Timiș, și cele patru neveste
ale afemeiatului Carol Robert de Anjou / 67**

**Anna Sage Cumpănaș, „femeia în roșu”
care l-a vândut agenților FBI pe John Dillinger / 77**

Johnny Weissmüller, primul Tarzan de la Hollywood / 85

**Herta Müller, primul Premiu Nobel
pentru literatură originar din România / 91**

Un deceniu și jumătate de ocupație sovietică pe Bega / 99

Legende și mistere bănățene / 103

***Crumpi în pleu, brozbe, pleșcavița
și alte bunătăți din Banat / 111***

Lămuriri bibliografice / 117

O istorie controversată: românii față în față cu trupele de ocupație maghiare și sârbești din 1919

Unul dintre miturile istoriei noastre este că Serbia / Iugoslavia este singurul vecin al României cu care nu am avut niciodată conflicte teritoriale. În realitate, nu este deloc așa, Banatul fiind un etern subiect de dispută...

Unirea Banatului cu România a fost proclamată pe 1 decembrie 1918 la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Preluarea *de facto* și *de jure* a administrației Banatului de către autoritățile românești s-a desfășurat cu întârziere și cu mare greutate, datorită prezenței în regiune a trupelor sârbe și franceze. Administrația românească s-a instalat în Banat abia un an mai târziu, unirea fiind consfințită de intrarea trupelor românești în Timișoara pe 3 august 1919. Deși România revendicase Banatul în cadrul granițelor sale naturale, până

la Tisa și Dunăre, Banatul a fost în cele din urmă împărțit între Regatul României (aproximativ 2/3) și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (aproximativ 1/3).

Situația din Banat în toamna anului 1918 devenise tot mai tensionată. Acțiunile de protest din regiunile urbane s-au înmulțit. Pe 6 și 20 octombrie, la Timișoara au avut loc demonstrații pentru încheierea ostilităților militare. La 26 octombrie, participanții la manifestația organizată pe străzile orașului au dărâmat statuia generalului austriac Antoniu Scudier, precum și monumentul lui Coronini (conte italian, fost guvernator habsburgic al regiunii).

La 31 octombrie 1918, a avut loc o mare demonstrație de stradă la Timișoara. În aceeași zi, în sala cazarmei militare, a avut loc o întrunire a celor mai importante personalități politice și militare locale și s-a înființat un Consiliu Național al Banatului, condus de dr. Aurel Cosma. În zilele următoare, soldații întorși de pe front, revoltați de lipsurile în care se zbăteau familiile lor iau cu asalt conacele celor avuți, împărțind celor înfometăți stocurile de alimente și alte bunuri rechiziționate. În multe localități, autoritățile făceau apel la aparatul represiv. Jandarmii și așa numitele „gărzi de oțel” intervin cu brutalitate, mulți locuitori nevinovați căzând victime măcelurilor.

Românii din Banat s-au constituit în Consilii și Gărzi naționale românești, ca răspuns la dezordinea care se crease, la atrocitățile jandarmilor și ale „gărzilor de oțel” ungurești. Lupta lor pentru emancipare națională și autodeterminare intra acum în ultima fază.

Cu o zi înainte, dr. Otto Roth, membru în conducerea Partidului Social Democrat din Ungaria și locotenent colonelul

Albert Bartha, șeful Statului Major al Comandamentului Militar Timișoara, au participat, în Budapesta la întrunirea liderilor politici maghiari. Întorși la Timișoara, au convor-biri, în seara de 30 octombrie, cu fruntașii maghiari locali și decid ca la adunarea populară din ziua următoare, care încheia demonstrația de stradă, să proclame Republica Auto-nomă Bănățeană, în cadrul Ungariei și să înființeze „Sfatul Poporului din Banat”, subordonat guvernului din Budapesta. La adunarea din 31 octombrie, dr. Otto Roth a proclamat Republica Bănățeană și a declarat că va rămâne atașat nou-lui guvern maghiar. Manevra însă nu a fost deloc agreată de români, care o vedeau ca pe o încercare de a împiedica uni-rea Banatului cu Regatul României. Fruntașii românilor au părăsit consfătuirea și, într-o întrunire separată, au alcătuit „Consiliul Militar Național Român”, având ca președinte pe dr. Aurel Cosma.

În seara de 31 octombrie, mii de români din Timișoara și satele învecinate au participat la o impresionantă adunare națională în Piața Libertății. Această adunare a aprobat cu ovații cuvintele rostite de dr. Aurel Cosma: „De astăzi înainte s-au rupt pentru totdeauna lanțurile robiei națiunii române.” Consiliul Militar Național Român s-a impus încă din primele zile ca o importantă forță politică, iar prin Comitetul Executiv a susținut interesele locuitorilor români și a acționat cu hotărâre pentru Unirea Banatului cu România. Consiliul avea să aibă o contribuție majoră la impulsionearea procesului de instaurare a conducerii politico-administrative în localitățile bănățene. Într-un comunicat adresat populației, Consiliul Național a declarat că s-a atașat Consiliului Național Român Central de la Arad și avea să recunoască doar dispozițiile

Libris

acestui din urmă. Era o declarație fermă prin care respingea ideea maghiară a autonomiei Banatului sub forma Republicii Bănățene și totodată o exprimare limpede a voinței bănățenilor de Unire cu România.

La 10 noiembrie, Consiliul Național Român Central cu sediul la Arad, a trimis o notă ultimativă Consiliului Național Maghiar pentru predarea guvernării și administrației Banatului și Transilvaniei. Nota avea termen două zile. Budapesta a cerut o prelungire cu 48 ore a termenului, până pe 14 noiembrie. Guvernul maghiar începuse tratativele de pace cu Antanta și a încheiat armistițiul cu aceasta chiar la 13 noiembrie, la Belgrad. Convenția de armistițiu a complicat planurile românilor de a prelua Banatul. Antanta convenise cu Ungaria ca soarta Banatului să fie definitivată după Conferința de Pace. În baza unei Convenții Militare semnate la Belgrad, armata maghiară trebuia să se retragă la nord de Mureș, iar teritoriul evacuat să fie ocupat de forțele aliate sârbe și franceze.

Sesizând oportunitatea creată, trupele sârbe au trecut Dunărea chiar înainte de parafarea acordului de armistițiu și au ocupat orașul Biserica Albă (Bela Crkva), unde au instaurat administrația sârbească. La 14 noiembrie 1918, sârbii au ocupat Timișoara, iar la 20 noiembrie au ajuns la Mureș și s-au desfășurat pe linia Szeged – Lipova. Imediat, comandamentul sârb a preluat administrația militară a Banatului, a dizolvat gărzile naționale, iar mai târziu a preluat și administrația civilă. În acest timp, armata română era ocupată cu neutralizarea trupelor germane ale generalului Mackensen.

Ajunse la Timișoara, trupele sârbești au fost întâmpinate cu amicitie, ca trupe ale Antantei, deci aliate României. La

scurt timp însă, lucrurile s-au schimbat radical, după ce românii bănățeni au devenit ținta predilectă a persecuțiilor noii administrații.

Inițial, sârbii au deținut doar administrația militară și au lăsat administrația civilă pe mâna maghiarilor. Ambele însă vedeau în români primejdia cea mai mare. Noile autorități au trecut la anihilarea sistematică a mișcării naționale românești, la desființarea consiliilor naționale române și a gărzilor românești. În funcțiile oficiale au fost numiți tot mai mulți sârbi. Otto Roth și reprezentanții social-democraților din rândul minorităților maghiare și șvabești vedeau în armata sârbă un ajutor pentru perpetuarea stăpânirii maghiare. Ei sperau în continuare că războiul se va termina cu o Ungarie Mare, care să cuprindă și Banatul. Pe de altă parte, sârbii duceau în occident o puternică propagandă pentru cauza lor, urmărind politica „faptului împlinit” și încheierea războiului cu un Banat aflat *de facto* sub suveranitate sârbească.

În ciuda restricțiilor și impedimentelor de tot felul impuse de trupele de ocupație, mii de bănățeni au răspuns la chemarea Consiliului Național Central și s-au îndreptat către Alba Iulia pentru a lua parte la Marea Adunare care avea să proclame Unirea. Alegerea delegaților a fost un eveniment de mare importanță pentru comunitățile românești. Procesul de alegere a fost pe toate căile împiedicat să aibă loc, iar cei care au reușit să fie aleși, au fost împiedicați să părăsească Banatul. Armata sârbă a patrulet constant granița cu Ardealul pentru a împiedica trecerea bănățenilor în Ardeal. Unul din cele mai păzite locuri era punctul de trecere de la Bouțari. Însuși Episcopul de Caransebeș, Miron Cristea, unul dintre vicepreședinții Adunării și viitorul Patriarh al României, a

Libris
fost reținut o zi și o noapte în gara de la Bouțari, dar a reușit totuși să treacă. Așteptat cu însuflețire la Alba Iulia, a ajuns aici cu o zi întârziere, dar la timp pentru a participa la actul solemn.

Delegația bănățenilor a avut în final 359 de membri oficiali, reprezentând toate categoriile sociale și principalele organizații politice, sociale și culturale bănățene. Pe lângă aceștia, au participat un număr mare de români bănățeni de pe întreg cuprinsul Banatului. Se estimează că au participat români din cel puțin 255 de localități bănățene. În fruntea delegației s-au aflat o serie de personalități de prim-rang din viața publică a românilor bănățeni, un șir de delegați din rândurile preoților (printre care și Episcopii Miron Cristea și Valeriu Traian Frentiu), zeci de profesori și învățători aleși delegați de satele și localitățile de baștină.

În același timp, pe întreg cuprinsul Banatului, de la satele cele mai mici până la orașele mari, s-au organizat manifestări și ceremonii solemne, însoțite de urale, arborări de steaguri, cântece și dansuri, salve de armă.

După proclamarea Unirii, persecuțiile armatei sârbe s-au intensificat și s-au generalizat de-a lungul întregii zone de ocupație. Astfel, despre situația românilor din Banat sub administrație sârbească, maiorul Alexandru Dumitrescu raporta Marelui Cartier General Român la 11 decembrie 1918: „În Banat se duce acum o luptă îndârjită asemănătoare cu aceea pe care o duceau ungurii înainte contra românilor. Zilnic se fac internări și arestări de români din diferite localități din Banat și actualmente Aradul are un mare număr de români din Banat refugiați de frica persecuției autorităților militare sârbe”.

Între timp în Banat a sosit generalul francez Berthelot, favorabil cauzei românilor. Ca urmare a intervențiilor acestuia și ale reprezentanților Consiliului Dirigent pe lângă Antantă, s-a decis retragerea treptată a trupelor sârbești și preluarea de către trupele franceze. Acestea au preluat estul Banatului în ianuarie 1919.

În 1919, Banatul a fost împărțit între Regatul României și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (numit mai târziu Regatul Iugoslaviei). Revendicarea sârbilor nu se baza pe vreun drept istoric, ci pe existența a 250.000 de sârbi locuitori la nord de Dunăre. Alt argument al sârbilor a fost poziția geografică a capitalei Belgrad, aflată exact la granița cu Banatul și, prin urmare, vulnerabilă din punct de vedere strategic și militar. Mai târziu, o ultimă încercare de independență a venit din partea germanilor din Banat, care, în data de 16 aprilie 1920, au trimis o petiție la Conferința de Pace de la Paris, cerând reinstituirea republicii, care ar fi inclus nu doar Banatul, dar și regiunea vecină Bácska. Noua republică urma, după planurile germanilor, să fie împărțită în cantoane, care să fie administrate de grupurile etnice majoritare din fiecare canton. Conferința de Pace de la Paris a refuzat însă această propunere.

În 11-13 iunie, Consiliul Suprem al Conferinței de Pace de la Paris a comunicat României decizia finală privind granița dintre România și Ungaria și dintre România și Serbia. Astfel, două treimi din Banat reveneau României și o treime revenea Serbiei.

În 28 iulie, administrația română s-a instalat în Banat. Gheorghe Dobrin a fost numit prefect pentru județul Severin